

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Խմբագրական	Յանձնառութիւն, Պահանջ, Երաշխիք	3
------------	--------------------------------	---

ՅՈԴՈՒԱԾ-ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Թաթով Մանասէրեան	ՀՀ Տարածների Համաչափ Զարգացումը եւ Տարաբնակեցումը Որպէս Համազգային Առաջնահերթութիւն	9
Լիլիթ Միմոնեան	Միերի Դուռ. Քրիստոնեայ Ժողովրդի Նախաքրսիտոնէական Սրբավայրը	27
Հենրիկ Բախչինեան	Հայկական Հնագոյն Ժամերգերը եւ Սահակ Պարթելը	39
Գէորգ Ղազարեան	Կիրեղ Ալիթապալսեցու Տեղեկութիւնները Ե.-Զ. Դարերի Պաղեստինի Հայ Վանականների Մասին	47
Արսէն Շահինեան	Հայոց Հայրապետերի Իրաւասութեան եւ Հովանու Ներքոյ Գտնուող Տարածները (Է.-Ը. Դարեր)	57
Մարիամ Գրիգորեան	Հայ Ազնուական Կանանց Նուիրատուական Գործունէութիւնն Անիում (Ժ.-Ժ. ԴԴ.)	81
Տիգրան Պետրոսեանց	Վաչէ Ա. Վաչուտեան՝ Կողմնակալ-Փոխարքայ (ԺԳ. Դարասկիզբ)	89
Աստղիկ Մուշեղեան	Հայ Երաժշտական Մշակոյթը Վան-Կասպուրականի եւ Մերձակայ Շրջանների Վանքերում (ԺԴ.-ԺԸ. ԴԴ.)	99
Արմէն Հայրապետեան	Դրուագներ Ալեքսանդրապոլի ՀՅԴ Կառոյցի՝ Երկիր Զինամթերք Փոխադրենու Գործունէութիւնից (ԺԹ. Դարավերջ-Ի. Դարասկիզբ)	119
Եղիկ Ճէրէճեան	Վերստին Կարդալով Ժիրայրի Կենսագրութիւնը (Կարգ մը Վարկածներու Քննութիւն)	135
Սուրէն Դանիէլեան	Թոհիզքի Առեղծուածը՝ «Վե՛ր, Աւելի Վե՛ր» (Զօհրապի Ստեղծագործութիւնը)	153
Հերվէ Ժորժըլէն	Հայ Աքսորականի մը Հայեացը Կիներուն. Երուանդ Օսեանի Ցուշերը	183

Ոութեն Սահակեան	Հայ Ազգային-Ազատագրական Շարժման Անմար Դէմքերից՝ Կոստանդին Համբարձումեան	207
Արտակ Ասատրեան	Սինիք-Արցախի Գօտիների Գեղազարդման Ընդհանուր Բնութագիր (Ոճաւորում, Խորհրդիմաստ, Տարբերակներ, Զուգահեռներ, Յարգադրոշմներ)	225
Սվանթէ Լունտկերն	Սքանտինաւ Միսիոնարուիիներու Մասնակցութիւնը Հայասիրական Շարժումին	253
Գէորգ Ստեփանեան	Շամախու Եւ Բարուի Հայ Աւտարանական Համայնքները (Համառօտ Ալնարկ՝ Կազմաւորումից Մինչեւ 1918)	277
Կարինէ Ալեքսանեան	Թուրքական Ժխտողականութիւնը Կովկասում (1917-1918)	289
Եւա Մնացականեան	Թումանեանի Յայտնութիւնը 50ամեակի Յոթելենական Հրապարակումներում	313
Հայկ Մարտիրոսեան	Յովիաննէս Քաջազնունու Գործունեութիւնը Արտասահմանում	333
Վարդան Մատթէոսեան	Միհրան Խայեան՝ Հայաստանի Հանրապետութեան Օդուժի Ռահվիաներէն	353
Փեթէր Փալ Կրանից	Հայկական Հարցին Լուծարումը Եւ Ազգերու Լիկային Տագնապը	375
Յամիկ Եսայեան	Մշակութափոխման Դրսեւորումներ Ֆրեզնոյի Շրջանի Ա. Եւ Բ. Սերնդի Հայերի Շրջանում (1900-1930ականներ)	407
Սվետլանա Սարգսեան	Հայ Երաժշտութեան Համարկումին Գործընթացները	417
Լիլիթ Լուսինէ Մէյրանեան	Գորգի Գեղագիտական Կշռոյթը Կեանքի Եւ Գրի Զուգահեռներում	433
Կարինէ Ռաֆայէլեան	Հայ Քնարերգութիւնը Խորհրդային Եւ Անկախութեան Շրջանի Շամփաբաժանին (Դիտարկումներ)	449

Քնարիկ Աբրահամեան	Իգնա Սարըասլանի Բանաստեղծութեան Հորիզոնները	471
Գաղթուիի Հանանեան	Դարձեալ Կ(ը) Եղանակիչի Մասին	485
Եուրի Աւտիսեան	Ժամանակակից Գրական Արեւելահայերէնի Անկանոն Բայերի Ուսումնասիրութիւնը Եւ Ուսուցումը	493
Արմենակ Եղիայեան	Իմաստաբանութիւն Ա. (Ա-Հ)	509
Մելինէ Անումեան	Հայոց Ցեղասպանութեան Եւ Հայկական Հարցի Թեմաներով 2008-18ին Շուրջիացի Մտաւրականների Ուսումնասիրութիւնները	553
Կրեկոր Փելշինսքի	Հայերը Լեհաստանի Մէջ ի. Դարուն	571
S. Ներսէս Քահանայ	Գնդերեցների Ծառայութիւնը Հայոց Բնակում	587
Կարէն Մկրտչեան	Հայաստանի Հանրապետութիւն-Իրանի ԽՍԼԱՄԱԿԱՆ Հանրապետութիւն Տնտեսական Յարաբերութիւնները՝ Որպէս Տարածաշրջանի Անվտանգութեան Գործօն	595
Արման Մալոյեան	Օծուն. Թեմի Կազմաւրումը Եւ Վանքապատկան Գիւղերի Տեղավայրերը (ԺԸ. Դարի Վերջին Քառորդ-ԻԱ. Դարասկիզբ)	631
Զաւէն Մսըրլեան	Հայոց Մասնակցութիւնը Լիքանանի Նախագահ Միշէլ Առնի (2016-) Նախագահութեան Շրջանի Խորհրդարանական Ընտրութիւններուն	647
ՔՆՆԱՐԿՈՒՄՆԵՐ		
Զաւէն Կնեազեան	Քարաշամբի Գաւաթի Շեփորներուն Առեղծուածին Բացայայտումը	685
Հեղինէ Մկրտչեան	Սուրբ Վայրերում Հայ Եկեղեցու Կուսանոցների Գոյութեան Հարցը	693
Վարդան Մխիթարեան	Տարածաշրջանի Առաջին Ֆրանսերէն Քարտէզի Ստեղծման Աշխահրաքաղաքական Նախադրեալները	703

Յասմիկ	Սեւանի Ալազանի Երկաթէդարեան	713
Միմոնեան	Խմբային Թաղումների Երեւյթը	
Ռուգան		
Մկրտչեան,		
Աշոտ		
Փիլիպոսեան		
Գալիա	Արաքս Գիտի Էթնօմշակութահն Բնութագիրը	725
Դավիթովա	(Ազգագրական Ակնարկ)	
Քարլոս	Ժամանակին Տերսիմի Մէջ. Հայաստանէն	739
Անթառամեան	Դուրս՝ Վերադա՞րձ Քիլոտիստան	
Սիպիլ Չեքմէն	Երկիրի Սահմանին Կառչած Յիշողութիւն.	751
	Կարօդ Եւ Կարճ Հաղորդագրութիւն Ֆիլմերը	
Խորէն	Մուսալեցիները «Ղարաբաղցի».	763
Գրիգորեան	Նախնիների Ինքնութեան Փնտոտուքները՝ 1915ի	
	Ինքնապաշտպանական Մարտերից Յեսոյ	
Եղիա Թաշճեան	Հանքարդինաբերութիւն. Այո՞, Թէ՞ Ո՞չ: <<	775
	Յետյեղափոխութեան Տրամախօսութիւն Մը	
ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒՄՆԵՐ		
Արծուի	Եռհան Բլարամբերգի Վկայութիւնները	789
Բախչինեան	Հայ ժողովրդի Մասին (1836-1841)	
Անդրանիկ	Մատենագիտական ճշտում մը Եւ Տամնչորս	799
Տագէսեան	Նամակներ Նազարէթ Տաղաւարեանէն Զապէլ Եսայեանին (26 Մարտ 1906-27 Մարտ 1908)	
Ոիթա Մարիա	Թլկատինիցին Վերստին Ծնունդը (Հայր	825
Գազանճեան	Արսէն Ղազիկեանի Եւ Բենիամին Նորիկեանի	
Անդրանիկ	Փոխանակած 23 Նամակները.	
Տագէսեան	18 Նոյեմբեր 1925-31 Մարտ 1928)	
ՀԱՐՈՐԴՈՒՄՆԵՐ		
Ա. Փիլիպոսեան	Նոր Պեղումներ Զօրաց Քարեր Հնավայրում	851
ԳՐԱԽՈՍԱԿԱՆՆԵՐ		
Զարուիի	Կարէն Մաթենուսեան, Աւետ Աւետիսեան, Արա	861
Յակոբեան	Զարեան, Քրիստին Լամուրէ, Դաղիկանք.	
	Վերածնուած Հրաշը	

Նիքոլաս Քուրէտաս	Ժերար Տետէեան, Հայերը Կիպրոսի մէջ (577- 1211) Յուսպինիանոս Բ.Էն Հիլ Ա. Լուսինեան	864
Արծուի Բախչինեան	Համօ Սութիասեան, Նարինէ Երանոսեան, Խորհրդային Հայաստանի Երգիծական Մամուլը 1920ական թուականներին	870
Հենրիկ Բախչինեան	Յասմիկ Ստեփանեան, Գէորգ Բամպովճեան. Կեանքը, Գործը Եւ Ժամանակը (1923-1996)	875
Յովիաննէս Ալեքսանեան	Արծուի Բախչինեան, Հայերը Չինաստանում. Հայ-Չինական Պատմամշակութային Առնչութիւնները	879
Անդրանիկ Տագէսեան	Հիտեմիցու Քուրոքի (Խմբ.), Մարդկային Շարժունակութիւնը Եւ Բազմեթնիք Համա- կեցութիւնը Միջին Արևելքի Քաղաքային Հասարականութեան Մէջ, Հգր. 1 Եւ 2. Թեհրան, Հայէա, Խսթանառու Եւ Պէյրութ	884
Համառօտ Կենսագրական Հատորին Աշխատակիցներուն	887	
Վրիպակ	906	
Հայկազեան Հայագիրական Հանդէսի Լ.Ը. Հատորին Շնորհանդէսները Պէյրութի, Արցախի Եւ Երեւանի Մէջ	909	
Աշխատակիցներու Ուշադրութեան	913	
Բովանդակութիւն	917	

Table of Contents

Editorial	Commitment, Demands, Guarantees	6
------------------	---------------------------------	---

Articles

Tatoul Manaserian	The Asymmetric Development of the Republic of Armenia Districts: A National Challenge	9
Lilit Simonian	Mher's Door: The Prechristian Sanctuary of the Christian Folk	27
Henrik Bakhchinyan	Armenian Ancient Breviary Chants and Sahak Partev	39

Gevorg Kazaryan	The Testimonies of Cyril of Scytopolis about Armenian Monks in Palestine (V-VI centuries)	47
Arsen K. Shahinyan	The Territorial Jurisdiction and Protectorate of the Armenian Catholicos in Arab Arminya in the 7 th -8 th Centuries	57
Mariam Grigoryan	The Charitable Activities of the Armenian Noblewomen of Ani in the 10 th -14 th Centuries	81
Tigran Petrosyants	Viceroyal Vatchoutian I (Early 13 th Century)	89
Astghik Musheghyan	Armenian Music Culture in the Monasteries of Van-Vaspurakan and Nearby Regions (14 th -18 th Centuries)	99
Armen Hayrapetyan	The Activities of the Alexandropol ARF Branch in Ammunition Acquisition and Transportation to Western Armenia (Late 19 th -Early 20 th Centuries)	119
Yeghia Jerejian	Rereading Jirayr's Biography (Examining a Number of Hypotheses)	135
Souren Tanielian	The Enigma of the Flight: "Up and Further up" (Zohrab's Literature)	153
Hervé Georgelin	An Armenian Male Deportee's Vision of Women: Yervant Odian's Memories	183
Ruben Sahakian	Gosdantin Hampartsoumian: An Armenian National Liberation Movement Figure	207
Ardag Atasatryan	General Overview of the Silver Belts of Sunik- Artsakh (Style, Symbols, Variations, Parallels, Stamps)	225
Svante Lundgren	Scandinavian Women Missionaries as Part of the Armenophile Movement	253

Gevorg Stepanyan	An Overview of the History of the Armenian Evangelical Communities of Shamakha and Baku (From their Inception till 1918)	277
Kasrine Alexanian	Turkish Denialism in the Caucasus (1917-1918)	289
Eva Mnatsakanyan	Assessing Toumalyan's Literary Works on His 50 th Birthday (1919)	313
Haig Martirosian	The Fund-Raising and Economic Negotiations Abroad of Hovhannes Kajaznuni	333
Vartan Matiossian	Mihran Khayan: A Pioneer of the Armenian Air Force	353
Péter Pál Kránitz	The Dissolution of the Armenian Question and The Crisis of the League of Nations	375
Hasmik Yesayan	Expressions of Acculturation in the Fresno Area Among First and Second Generation Armenians (1900-1930s)	407
Svetlana Sarkisyan	Processes of Integration in Armenian Music	417
Lilit-Lusine Seyranyan	The Aesthetic Rhythm of the Carpet in Parallel with Life and Writing	433
Karine Rafaelyan	Armenian Poetry at the Soviet/Independence Crossroads	449
Knarig Aprahamian	The Poetic Horizon of Igna Sariaslan	471
Kaghtuhi Hananian	The Modal Suffix <i>ԿՇ</i> Revisited	485
Yuri Avetisyan	The Study and Tutoring of the Irregular Verbs in Current Eastern Armenian	493
Armenag Yeghiayan	Semasiology I. (A-H)	509
Meline Anumyan	Books about the Armenian Genocide and the Armenian Question Published by Scholars in Turkey Between 2008 and 2018	553
Grzegorz Pełczyński	Armenians in Poland in the 20th century	571

Fr. Nerses Asryan	The Service of Clerics in the Armenian Army	587
Karen Mkrtchyan	Economic Relations Between the Republic of Armenia and the Islamic Republic of Iran as a Factor in Security in the Region	595
Arman Maloyan	The Diocese of Odzun: The Formation and Topography of its Property Villages (From the Late 18 th Century to Modern Times)	631

Zaven Messerlian	Armenian Participation in the Legislative Elections During the Presidency of Michel Aoun (2016-)	647
-------------------------	--	-----

Investigative Articles

Zaven Kinasyan	Resolving the Enigma of the Karashamp Horns	685
Heghine Mkrtchyan	The Likelihood oF Female Armenian Church Convents in the Holy Land	693
Vardan Mkhitaryan	The First French Map of the Caucasus and Related Geopolitical Considerations	703
Hasmik Simonyan, Ruzan Mkrtchyan, Ashod Pilbosyan	The Phenomenon of Collective Burials in the Vicinity of Lake Sevan during the Iron Age	713
Galya Davidova	Arax Village: An Ethnocultural Description	725
Carlos Antaramián	Once Upon A Time in Dersim Out of Armenia, back to Kurdistan?	739
Sibil Çekmen	Mémoire Coincée à la Frontière de Yerkir: <i>Karot</i> (Yearning) et <i>Kartch Haghgordagrutyun</i> (Short Message)	751
Khoren Grigorian	Did the Musaler Population Originate from Artsakh? Looking for the Identity of Ancestors After the 1915 Self Defense	763
Yeghia Tashjian	To Mine or Not to Mine? A Post-Revolutionary Debate on Mining in Armenia	775

Unpublished Documents

Artsvi Bakhchinyan	Johann Blaramberg's Accounts of the Armenians (1836-1841)	789
Antranik Dakessian	A Bibliographic Correction and 14 Leters from Nazareth Daghavarian to Zabel Yessayan (March 26, 1906–March 27, 1908)	799
Rita Maria Kazandjian Antranik Dakessian	The Rebirth of Telgadintsi: 23 Letters Exchanged between Peniamin Nourigian and Father Arsen Ghazigian (18 November 1925–31 March 1928)	825
Briefings		
Ashot Pilibosyan	New Excavations at Zorats Karer	851
Book Reviews		
Zaruhi Hakobyan	Karen Matevossian, Avet Avetissian, Ara Zarian, Christine Lamouré, <i>Dadivank: A Reborn Miracle</i>	861
Nicholas Coureas	Gerard Dedeyan, <i>Les Armeniens en Chypre (577-1211) de Justin II à Hugues 1er de Lusignan</i>	864
Artsvi Bakhchinyan	Hamo Sukiasyan, Nariné Yeranosian, <i>The Soviet Armenian Sarcastical Newspapers in the 1920s</i>	870
Henrik Bakhchinyan	Hasmik Stepanyan, <i>Gevorg Bampukchyan: His Life, Work and Time (1923-1996)</i>	875
Hovhannes Alexanian	Artsvi Bakhchinyan, <i>The Armenians in China: Armenian-Chinese Historicocultural Connections</i>	879
Antranik Dakessian	Hidemitsu Kuroki (ed.), <i>Human Mobility and Multiethnic Coexistence in Middle Eastern Urban Societies 1 and 2: Tehran, Aleppo, Istanbul, and Beirut</i>	884
Brief Biographical Notes on the Contributors of this Volume		887
<i>Errata</i>		906
The Launching of the 38 th Volume of the <i>Haigazian Armenological Review</i> in Beirut, in Artsakh and in Yerevan		909

Note to Contributors	913
Table of Contents	917